

ROZDZIAŁ IV

NAJNOWSZE KONSTYTUCJE I INSTRUKCJE

A. Konstytucje

1. Opracowanie i zatwierdzenie

Kongregacja ds. Zakonników 26 czerwca 1918 r. nakazała, ażeby wszystkie zakony na prawie papieskim swoje reguły, konstytucje w ciągu pięciu lat dostosowały do przepisów nowego *Kodeksu Prawa Kanonicznego* i dostosowane przesłały tejże Kongregacji do zatwierdzenia¹. Obowiązek przesłania tak sporządzonych konstytucji zaczął obowiązywać od 19 maja 1918 r.². Po upływie pięciu lat Przełożony Generalny przedstawił *Sprawozdanie ze stanu Zgromadzenia*³, lecz z powodu trwania wojny i powojennych trudności nie mógł aż do 1923 r. dostosować konstytucji marianów do nowego prawa kanonicznego. Reformator poprosił więc Stolicę Apostolską o przedłużenie terminu do końca następnego roku i takowe otrzymał⁴.

Kapituła generalna w Gdańsku (1923 r.), po wysłuchaniu relacji Reformatora o konieczności dostosowania konstytucji z 1910 r., posłusznie prosiła, by on sam tą sprawą się zajął⁵. Reformator bez zwłoki rozpoczął prace i w Kissingen, przebywając na kuracji zdrowotnej, wkrótce część konstytucji opracował⁶. Po powrocie do Wilna ze starannością, wielką pracowitością, z wielkim darem kontynuował szczęśliwie rozpoczętą

---

¹ AAS 10(1918), s. 290.

² T. Schaefer OFMCap, *De Religiosis*, Romae³ 1940, s. 108.

³ Matulewicz, *Sprawozdanie dla Stolicy...*, AMG.

⁴ Tenże, *Prośba do Stolicy Świętej*, 9 czerwca 1923, AMG, *Konstytucje*, nr 1; List kard. C. Laurentiego, 21 lipca 1923, AMG, *Konstytucje*, nr 1a.

⁵ *Dekrety*, CGG, nr 36 i sesja I, nr 3; zob. tego opracowania: cz. II, rozdz. III, E, 2, 1.

⁶ List J. Matulewicza do ks. Kulikauskasa, 16 sierpnia 1923, nr 5.

pracę. Temat teoretycznie bardzo dobrze znał, był w tej dziedzinie nader doświadczony, ponieważ dotąd napisał już około 10 różnych konstytucji⁷. Sam mówi: „Przestudiowałam więcej niż 10 komentarzy do kodeksu o zakonnikach”⁸. Ponadto, nawiedzając w 1923 r. progi apostołskie, otrzymał w Rzymie ustne informacje o reformowaniu konstytucji⁹. Mimo to praca była dość trudna. Lepiej to widać, gdy spojrzymy na inne poważne obowiązki Zwierzchnika. „Nie wierzyłem, że będę miał tyle pracy. Nowe statuty będą na długi czas fundamentem naszego życia; należało więc nad wszystkim popracować”¹⁰.

Ks. Jerzy Matulewicz postanowił nie tyle poprzednie konstytucje marianów dostosować do *Kodeksu Prawa Kanonicznego*, lecz napisać całkowicie nowe¹¹. To wymagało więcej pracy. Przez kilka więc miesięcy pracował dniem i nocą. „Dzień i noc pracuję nad *Statutami*, wykorzystuję każdą wolną chwilę, wstając rano o 3 lub 4 godzinie; mam głowę pełną paragrafów”¹². I gdzie indziej: „Służę Zgromadzeniu jak mogę, pracuję, ile mam sił. Wstaję rano regularnie około godziny 3 lub 4; w tym tylko czasie mogę spokojnie pracować dla Zgromadzenia”¹³. I znowu: „W te *Konstytucje* wkładam dużo modlitwy, starania i pracy, ażeby wszystko było dla pożytku Zgromadzenia i większej chwały Bożej”¹⁴.

---

⁷ Marianów w 1910 r., dwa razy Siostr Służebnic Najświętszego Serca Jezusowego, Braci Dolorystów, Siostr Oblicza Pańskiego, Siostr Imienia Jezus, itd.

⁸ List J. Matulewicza do ks. F. Kudirki, 28 kwietnia 1923, nr 20.

⁹ List J. Matulewicza do ks. Kulikauskasa, 16 sierpnia 1923, nr 5.

¹⁰ List J. Matulewicza do K. Rėklaitisa, 25 września 1923, nr 6-I; por. 28 listopada 1923, nr 7-I; do A. Bołtucia, 25 września 1923, nr 1.

¹¹ Kriščiukaitis, *Atsiminimai apie Vilniaus vysk. J. Matulevičių*, 28 czerwca 1943, MS, AMG. Te wspomnienia ukazały się po polsku: Kriščiukaitis, *Wspomnienia sekretarza o Biskupie wileńskim*, w: *Wspomnienia o bł. Jerzym...*, s. 232-269.

¹² Listy J. Matulewicza do K. Bronikowskiego, 11 listopada 1923, nr 15; por. do ks. F. Kudirki, 12 października 1923, nr 15; do W. Jakowskiego 25 września 1923, nr 14; 29 listopada 1923, nr 15; do Jarzębowski, 11 listopada 1923, nr 7.

¹³ List J. Matulewicza do W. Jakowskiego, 25 stycznia 1924, nr 16; por. do ks. F. Kudirki, 29 listopada 1923, nr 29.

¹⁴ List J. Matulewicza do S. Warszawskiego, 22 grudnia 1923, nr 18; por. do A. Bołtucia, 15 września 1923, nr 1; do W. Jakowskiego, 25 września 1923, nr 14.

Ta bardzo usilna praca wkrótce przyniosła dobre owoce. Pod koniec listopada 1923 r. pierwsza redakcja *Konstytucji* już została ukończona¹⁵. Następnie, by one były bardzo dobre, poprawiał je z podobnym wysiłkiem¹⁶. Wreszcie w styczniu następnego roku mozolna praca została zakończona. Egzemplarze *Konstytucji* wraz z bardzo ważnym listem okólnym, o którym powiemy nieco niżej, rozdał współpracownikom. Natomiast teraz nie można pominąć milczeniem tych fragmentów listu, które dotyczą ściśle samych *Konstytucji*, a mianowicie: o naturze dokumentu, o pracy włożonej w jego napisanie, o jego ocenie i wartości. Oto słowa Autora: „Do *Konstytucji* wprowadziłem także pewne krótkie wskazówki dotyczące życia duchowego i zakonnego ułożone w myśl naszych instrukcji. Starłem się, o ile mogłem, by one były kompletne, przejrzyste i krótkie. W opracowaniu ich wiele czasu poświęciłem modlitwie, nie mniej zachodom i pracy. Jakich miałem pod ręką autorów, traktujących o instytucjach zakonnych, przeczytałem i wiele zakonnych konstytucji przejrzałem i zbadałem. A jakkolwiek jest to prawdą, że jeśli wewnętrzny głos delikatnego sumienia, głos i prawo miłości, które Duch Święty na sercach zwykł pisać, nie będzie nimi rządzić, nie na wiele się przydadzą choćby były najlepsze. Lecz dalecy bądźmy od tego, żebyśmy nawet tych możliwie jak najbardziej mieli nie szanować. Wiadomo bowiem, jak bardzo sprawiedliwe, dobre, mądrze wydane prawa przyczyniają się do zwiększenia wszelakiego dobra, gdy w czyn zostają wprowadzone. I o tym dobrze pamiętałem: *Konstytucje*, jakie obecnie do zatwierdzenia Stolicy Świętej przygotowujemy dla nas i dla tych, co w ślady nasze wstępując, za łaską Ducha Świętego zaciągną się do naszego Zgromadzenia, być może przez długi czas będą niezmienną życia regułą i zwierciadłem doskonałości; dlatego błagałem i błagam Ojca Światłości, żeby w tych naszych *Konstytucjach*, ile tylko ułomność ludzka pozwoli, nie było żadnej niedoskonałości, aby ‘którzykolwiek

---

¹⁵ List J. Matulewicza do K. Rėklaitisa, 29 listopada 1923, nr 29; do A. Cikoty, 21 listopada 1923, nr 3.

¹⁶ List J. Matulewicza do ks. F. Kudirki, 29 listopada 1923, nr 29.

tego prawidła dzierżyć się będą, pokój nad nimi i miłosierdzie spoczywało' (Ga 6,15)¹⁷.

Następnie prosił wszystkich współbraci księży, ażeby projekt *Konstytucji* dokładnie przejrzeni, przesłali Autorowi poprawki i uwagi, a same *Konstytucje* wprowadzili w życie, by poddać je doświadczeniu i praktyce. Obiecywał, że po wykonaniu tego przystąpi do nowej ich redakcji¹⁸. Tymczasem Reformator nieustannie udoskonalał dzieło¹⁹. Uwagi i poprawki otrzymane od współbraci były nieliczne i niezbyt ważne. Wszystko na nowo przejrzał i przemyślał, dodając bardzo nieliczne modyfikacje²⁰. Teraz już trzeba było się starać o aprobatę Stolicy Apostolskiej. Jednak według deklaracji Kongregacji ds. Zakonników wydanej 26 października 1921 r.²¹, zanim zmienione konstytucje przedstawi się do aprobaty papieskiej, powinny być przedyskutowane i zatwierdzone przez kapitułę generalną Zgromadzenia.

Zwyczajna zaś kapituła generalna marianów powinna być zwołana w 1929 r. Jednak przed kapitułą generalną nadzwyczajną, która miała miejsce w Welonach na Łotwie w dniach 12-15 lipca 1927 r., nastąpiła śmierć Reformatora. Na tej kapitule zostały jednogłośnie zatwierdzone nowe *Konstytucje*, za wyjątkiem artykułu *O przechodzeniu do innego zakonu* i po dodaniu innych bardzo małych zmian²². Ten tekst na nowo był

---

¹⁷ J. Matulewicz, *List okólny*, 12 stycznia 1924, f. 5, AMG, *Constitutiones*, I, nr 2; por. Listy J. Matulewicza do ks. P. Būčysa, 26 stycznia 1924, nr 33; 4 marca 1924, nr 40. Ten list jest w: *Constitutiones...*, Roma 1930, w dodatku przy końcu s. X.

¹⁸ *Decreta*, CGG, nr 37. „Oprócz tego w porządku spraw I sesji jest zanotowane: Czcigodny ojciec generał będzie się starał w następnym roku przygotować niezbędne instrukcje: o idei (misji) ogólnej, o uświęceniu czynności, o przełożonym, o kierowniku duchowym, o spowiedzi i rozmyślaniu”. Lecz zwróć uwagę: tu jest mowa tylko o ostatecznym poprawieniu, wygładzeniu tych instrukcji lub oddaniu do druku, bo one już wcześniej były napisane. Zob. protokół sesji I; Świadcstwa ustne świadków naocznych, marianów, którzy byli wtedy we Fryburgu, o. W. Mrocza i o. M. Wiśniewskiego z dnia 4 czerwca 1958.

¹⁹ List J. Matulewicza do A. Cikoty, 9 stycznia 1924, nr 5.

²⁰ Kriščiukaitis, *Wspomnienia sekretarza o Biskupie wileńskim*, w: *Wspomnienia o bł. Jerzym...*, s. 232-269.

²¹ AAS 13(1921), s. 538-539.

²² Według uwag na wniosek K. Rėklaitisa uczynionych przez konsultorów Kongregacji ds. Zakonników: L. Marszałkiewicza, (*O przechodzeniu...*), a szczególnie A. Verme-

dyskutowany w dniach 3-10 lipca 1929 r. na radzie generalnej, w dniu zaś 21 listopada tego samego roku został przedstawiony Stolicy Apostolskiej w celu otrzymania zatwierdzenia i aprobaty²³. Kongregacja ds. Zakonników wprowadziła jedynie następującą zmianę, a mianowicie: prokurator generalny i przełożeni prowincji są wybierani nie na 3 lata, lecz na 6 lat, i nie przez radę generalną, lecz przez kapitułę. Radni zaś, sekretarze, ekonomowie prowincjalni są wybierani nie przez kapitułę, lecz przez radę generalną²⁴. Inne bardzo nieliczne poprawki wniesione przez kongregację określały tylko dokładniej przedmioty, których dotyczyły²⁵. O przystosowaniu *Konstytucji do Kodeksu Prawa Kanonicznego* ks. A. Vermersch SI, konsultor kongregacji dał następującą opinię: „Praca w ogóle została wykonana wyśmienicie i tak całościowo, że *Konstytucje* można uważać za traktat kanoniczny *O zakonnikach*”²⁶. Ten sam konsultor, ale już prywatnie, powiedział²⁷, że dotąd jeszcze nie spotkał innych konstytucji, które by tak dokładnie były dostosowane do swoich celów. W ten sposób przez siedem lat opracowywane i poprawiane dzieło, 27 stycznia 1930 r., w trzecią rocznicę śmierci Reformatora, papież Pius XI z ojcowskiej życzliwości i powagą Stolicy Apostolskiej zatwierdził²⁸.

2. Krótkie porównanie *Konstytucji z 1910 r. z nowymi*

Dla mającego przed oczyma rozwój prawa dotyczącego stanu zakonnego i dla czytającego *Kodeks Prawa Kanonicznego* jest jasne, jak dokładnie wcześniejsze dokumenty były przebadane i mniej albo więcej zmienione, aby nowe prawo kanoniczne stało się jaśniejsze,

---

erscha. AMG, *Constitutiones*, nr 2a, 2b; *Capitulum Vilanense, Protocollum*, s. 6-8; Būčys, *List okólny, Constitutiones Congr. CC. RR. Mar.*, Romae 1930, s. XIII.

²³ Listy P. Būčysa do Stolicy Świętej, 21 listopada 1929, AMG, *Constitutiones*, nr 5.

²⁴ *Constitutiones CC. RR. M.*, MS, nr 74-75, 98, 101-103, AMG, nr 3.

²⁵ Por. tamże, nr 14, 65, 69, 75.

²⁶ Badanie czy *Konstytucje* zgadzają się z *Kodeksem* w: *Archiv. S. Congreg. de Religiosis*, s. 26.

²⁷ Por. Būčys, *Pamokslai*, Kaunas 1936, s. 391.

²⁸ *Foglio di uddienza*, nr 7497/29, AMG, s. 26; Būčys, *List okólny*, AMG; *Oryginal dekretu zatwierdzenia*, nr 7497/29, AMG, *Constitutiones Congr. CC. RR. Marianorum sub titulo Immaculatae Conceptionis B. V. M.*, nr 3, f. 11, 5 wiersz.

pełniejsze i bardziej przystosowane do nowych czasów²⁹. Potem dnia 6 marca 1921 r. zostały wydane przez Kongregację nowe *Normy* zatwierdzania zgromadzeń zakonnych i ich konstytucji³⁰. To wszystko po koniecznych dostosowaniach (*servatis servandis*), powinno również dotyczyć opracowania nowych konstytucji mariańskich. Ogólnie więc mówiąc, nowe *Konstytucje* od poprzednich w tych zagadnieniach się różnią, w których wcześniejsze prawo o zakonnikach różni się od prawa, które istniało w czasie opracowywania *Konstytucji*. W szczególności przede wszystkim cel specjalny Zgromadzenia jest podkreślany pełniej, jaśniej, z dołączeniem nowych elementów. To się pokaże z porównania tekstów:

KONSTYTUCJE z roku 1910:	KONSTYTUCJE nowe:
<p>2. Cel zaś Zgromadzenia drugorzędny czyli szczególny (<i>specialis</i>) polega na dziełach miłości ku Bogu i bliźniemu, szczególnie szerzenie nauki i wzrost wiedzy, nauczanie innych i dążenie z pomocą duszpasterską duchowieństwu diecezjalnemu.</p> <p>3. Do tego celu Zgromadzenie zmierza głównie przez wydawanie książek, redagowanie czasopism katolickich; – zakładanie i prowadzenie wszelkiego rodzaju szkół, gimnazjów i zakładów; – zakładanie i prowadzenie kółek katolickich i stowarzyszeń jak dla młodzieży</p>	<p>„Szczególnym celem jest: z miłości ku Bogu i bliźniemu z całą usilnością i na wszelki sposób przykładać się do zbawienia i udoskonalenia innych.</p> <p>Do tego celu współbracia zmierzają głównie przez: 1) nabywanie i szerzenie wiedzy oraz nauczanie innych, mianowicie, przez zakładanie i prowadzenie wszelkiego rodzaju szkół, gimnazjów, zakładów, wydziałów naukowych, internatów i konwiktów; przez wygłaszanie konferencji i wykładów, przez wydawanie i rozpowszechnianie książek i czasopism katolickich;</p>

²⁹ J. Creusen SI, *De iuridica status religiosi evolutione*, s. 41.

³⁰ *Normy, według których Kongregacja ds. Zakonników zwykła postępować przy zatwierdzaniu nowych Konstytucji zakonnych; Normae, secundum quas Sacra Congregatio de Religiosis in novis religiosis congregationibus approbandis procedere solet*, AAS 13(1921), s. 312-319.

tak dla dorosłych; – wykładanie nauki chrześcijańskiej, głoszenie słowa Bożego, organizowanie wykładów, prowadzenie ćwiczeń duchownych, słuchanie spowiedzi i na wszelki inny sposób usilne staranie się o zbawienie i doskonałość bliźnich. (Fragmenty o niesieniu pomocy duszom w czyścú dodała Kongregacja ds. Zakonników do numeru 5.)

2) sprawowanie urzędu kapłańskiego i niesienie pomocy duchowieństwu świeckiemu, a więc: głoszenie słowa Bożego, wykładanie nauki chrześcijańskiej, zwłaszcza prostaczkom; słuchanie spowiedzi, kierowanie i prowadzenie ćwiczeń duchownych, urządzenie misji, tak wśród katolików, jako też, w miarę możliwości, wśród innowierców i niewiernych, branie w zarząd parafii, zakładanie i prowadzenie kółek i stowarzyszeń katolickich tak dla młodzieży, jak i dla dorosłych, oraz usilne przyczynianie się na wszelki sposób, jaki im podsunie gorliwość, do zbawienia i uświęcenia dusz, stosownie do potrzeb i okoliczności czasu i miejsca (nr 2). (O niesieniu pomocy duszom w czyścú jest w nr 16.)

Widzimy przeto, że forma nowych *Konstytucji* została bardzo zmieniona i zostały wprowadzone do tekstu modyfikacje, zmiany, dodatki. Rozmiary tego opracowania pozwalają przytoczyć tylko niektóre innowacje.

Ukazując już sam cel szczegółowy, zupełnie nową sprawę wprowadził, a mianowicie, o prowadzeniu misji wśród niekatolików i pogan. Za nowy trzeba tu uważać przepis o podejmowaniu się prowadzenia parafii.

Nowy następnie został dodany paragraf o Chrystusie jako najwyższym wzorze apostołatu: „Do tych celów zdążają współbracia, wstępując mężnie i wiernie w ślady Pana naszego Jezusa Chrystusa, Zbawiciela świata,

usiłując z każdym dniem coraz bardziej Chrystusa poznawać, miłować i naśladować, przejmować się duchem Chrystusowym i nim się powodować, z najwyższą pilnością i usilnością szerzyć królestwo Chrystusowe i Chrystusa wszędzie wnosić” (nr 3). Artykuł o charakterze Zgromadzenia też jest nowy (nr 4-10). Pierwszy z siedmiu numerów brzmi: „Wyrzekłszy się wszystkiego, o ile stać na to ułomność ludzką, współbracia mają się tak całkowicie zaoferować, oddać i poświęcić Bogu i Jego sprawom, żeby Bóg stał się wyłącznym ośrodkiem życia zarówno dla poszczególnych członków, jak dla całego Zgromadzenia” (nr 4). Zostały pominięte święta, które należy obchodzić ze szczególną pobożnością³¹. W poprzednich konstytucjach wyróżnienie Niepokalanej Panny w stosunku do innych patronów Zgromadzenia zrobiono w następujących słowach: „[...] której cześć w szczególny sposób będzie szerzył” (nr 5). W nowych konstytucjach natomiast Najświętsza Maryja Panna z podkreśleniem zostaje ogłoszona główną patronką: „Główną Patronką Zgromadzenia jest Niepokalanie Poczęta Najświętsza Maryja Panna, Matka Boża; Jej, jako swej Królowej i Pani, przemożnej Wspomożycielce i Najukochońszej Matce, okazywać będą szczególniejszą cześć, synowską miłość i nabożeństwo; przez Nią niech dążą do Jezusa; Ją niech często wzywają usilnymi prośbami, do Niej we wszystkich potrzebach z największą ufnością się uciekają, Jej cnoty niech w miarę sił naśladowują. Główną uroczystością Zgromadzenia będzie święto Niepokalanego Poczęcia Najświętszej Maryi Panny” (nr 14). Nie ma żadnej wzmianki o szczególnej czci Ducha Świętego, ale jest dodane zdanie o kulcie Najświętszej Eucharystii i św. Michała Archanioła (nr 15-16). Włączone są nowe słowa o szczególnym naśladowaniu św. Pawła Apostoła: „Przed wszystkim jednak niech mają przed oczyma niezliczone i olbrzymie dla Chrystusa i zbawienia dusz poniesione prace i cierpienia świętego Pawła Apostoła, Jego ustawiczne troski, czuwania, modlitwy, podróże, niebezpieczeństwa, wysiłki, świetne boje i czyny, zapalając się nimi do działania i cierpienia dla imienia Chrystusowego” (nr 15).

---

³¹ Wyjąwszy święto tytularne. Zobacz nowych *Konstytucji* nr 14 i poprzednich nr 5.

Przedostatnie *Konstytucje* (z 1910 r.) miały 370 numerów, czyli paragrafów, nowe zaś 790, z których sześć (*O przechodzeniu do innego zakonu*) wykreślono, pozostało więc 784. Z nich 374 są mniej więcej powtórzeniem *Kodeksu Prawa Kanonicznego*, bo Autor trzymał się wyjaśnienia Kongregacji ds. Zakonników, mówiącego: „trzeba używać w miarę możliwości wyrażen *Kodeksu*”³².

W pozostałych 410 numerach Autor wiele razy skorzystał z pozwoleń, na jakie zezwalały inne normy tejże kongregacji, to jest, że „można dodać krótkie wskazówki odnośnie życia duchowego i zakonnego”³³. Opierając się na tych pozwoleniach w opracowywaniu nowych *Konstytucji*, Matulewicz powiedział: „Trzeba było przynajmniej te zagadnienia wprowadzić, które [...] dawałyby Zgromadzeniu kolor”³⁴. W ten sposób całe rozdziały, artykuły, numery albo przynajmniej fragmenty tym duchowym kolorem zostały nasycone. O Chrystusie jako Najwyższym Wzorze dla marianina, o głównej Patronce, o naśladowaniu św. Pawła Apostoła, o charakterze Zgromadzenia już powiedzieliśmy. Podobnie opracowany został cały rozdział ósmy: o dążeniu do doskonałości, o gorliwości nadprzyrodzonej, czystej, płomiennej i łagodnej, mężnej, szlachetnej, stałej i zdyscyplinowanej (nr 161-177). Na przykład: „Wolę własną niech usiłują uzgodnić całkowicie z wolą Bożą, jej się poddają, ją spełniają, niech ściśle zachowują przykazania Boże i kościelne, jako też własne konstytucje, wielkodusznie idą za radami ewangelicznymi i wiernie współdziałają z łaską Bożą, uważnie, roztropnie i ulegle dają się prowadzić Duchowi Świętemu, przewyciężają i znoszą przeciwności, a krzyż swój, zwłaszcza codzienny, niech cierpliwie, męźnie i ochotczo dźwigają z Chrystusem”. A w numerze 176: „Niech każdy usiłuje dążyć do jak najściślejszego zjednoczenia z Bogiem, zarówno we wszelki sposób na modlitwie, jak we wszystkich innych czynnościach, niech będzie z Nim jak najbardziej złączony oraz w służbie Jego wielkoduszny, szlachetny i hojny”.

---

³² *Deklaracja na temat konstytucji zakonów uzgodnionych z Nowym Kodeksem i obowiązku oddania ich Kongregacji do spraw Zakonników dla ponownego zbadania, na podstawie Dekretu z dnia 26 czerwca 1918 r.*, AAS 13(1921), s. 538.

³³ *Normy, według których Kongregacja...*, s. 317.

³⁴ List J. Matulewicza do ks. V. Kulikauskasa, 16 sierpnia 1923, nr 5.

Tak samo *O godności w życiu zewnętrznym* (nr 187-193): „Na twarzy ich niech jaśnieje pogoda i dobroć, w wejrzeniu – prawość i skromność, w głosie – wyrazistość i słodycz, w mowie, umiarkowanie i oględność, w słowach – prawdomówność, prostota i szczerłość; w utrzymaniu ciała i odzieży – czystość i zakonna przystojność; w chodzie, ruchach, postawie i całym ułożeniu – sama tylko powaga, męskość, karność, umiarkowanie i wyraz ducha zakonnego; w postępowaniu – panowanie nad sobą, skromność i zakonna stateczność”.

Takie numery znajdują się również w części, gdzie jest mowa o ślubach³⁵, o ćwiczeniach pobożnych³⁶, o życiu wspólnym i miłości braterskiej³⁷ itd. W ten sposób *Konstytucje* zawierające nie tylko elementy czysto jurydyczne, lecz również ascetyczne i duchowe, opracowane w formie zachęcającej i płomiennej, stały się mobilizujące, bardziej stymulujące. Gdy te *Konstytucje* „czytamy, duch się zagrzewa i podnosi”, mówi sam Autor³⁸. Nie wchodząc w inne szczegóły, możemy stwierdzić, że na wspomnianym silnym duchowym namaszczeniu polega właśnie różnica nowych *Konstytucji* w stosunku do poprzednich. Marianie takie *Statuty* przyjęli jako drogocenny testament Reformatora, który bardziej wyjaśnia i wyraża ducha samego Założyciela Zgromadzenia³⁹. Papież Pius XI *Konstytucje* te i takie, napisane przez takiego Autora, którego osobiście bardzo dobrze znał i bardzo cenił, w sposób nadzwyczajny zatwierdził⁴⁰.

Porównując *Konstytucje* z roku 1910 z *Konstytucjami* z roku 1930 jest widoczne, że te ostatnie nie są tylko adaptacją poprzednich do *Kodeksu Prawa Kanonicznego*, lecz nowym opracowaniem.

---

³⁵ O ślubie i cnocie: posłuszeństwa – rozdz. X, nr 194-195, 199-204, 206-210; czystości – rozdz. XI, nr 215-217; ubóstwa – rozdz. XII, nr 220, 233-235.

³⁶ Rozdz. XIII, nr 240-241, 243, 256-257.

³⁷ Rozdz. XVI, nr 278, 288-295.

³⁸ List J. Matulewicz do Sióstr św. Kazimierza, 19 maja 1924. Pisze w nim o ich *Konstytucjach*, które sam po napisaniu mariańskich opracował.

³⁹ List P. Būčysa do Stolicy Świętej, 21 października 1929, AMG, *Constitutiones*, nr 5; *Protokół sesji magistrów nowicjuszy na temat dyskusji o tekście Konstytucji, odbytej w Welonach 20-22 czerwca 1927*, AMG, *Constitutiones*, nr 3.

⁴⁰ Świadeństwo ustne bpa P. Būčysa, ówczesnego przełożonego generalnego i Kazimierasa Rēklaitisa, sekretarza i prokuratora generalnego.

B. Instrukcje

Konstytucje zreformowane w 1910 r. zawierały tylko prawo, a mianowicie aspekt czysto jurydyczny Zgromadzenia. Reformator bowiem uważał, że część ascetyczno-zakonną, w której by bardziej było widać ducha i charakter Zgromadzenia, trzeba przedstawić w oddzielnej książce, którą zwykło się nazywać *Instrukcjami*. I dodaje: „które wszyscy opracujemy wspólnymi siłami, mając na uwadze życie tzw. współczesne, jego wymagania i opierając się na naszym doświadczeniu”⁴¹. Po pięciu miesiącach notuje, że dla odnowionego Zgromadzenia trzeba ułożyć zupełnie nowe instrukcje i inne normy życia. Jednocześnie wskazuje metodę, której trzeba się w tej pracy trzymać: „[...] przede wszystkim trzeba poszukiwać światła w modlitwie”⁴². Następnie trzeba dobrze zbadać, do czego doszli już inni w interesujących nas sprawach, do jakich wyników doprowadziło ich doświadczenie, wiedza, życie. Potem wszystko trzeba poddać osądowi: „[...] co z poprzedniego dziedzictwa zatrzymać, co zmienić, co odrzucić, co dołączyć”⁴³, bo „wszystkie sprawy ludzkie podlegają doskonaleniu”⁴⁴. Wreszcie instrukcje wypróbowane praktycznie, dostosowane do celu Zgromadzenia i okoliczności czasu, trzeba poddać dokładnej obserwacji: „Najpiękniejsze i najlepsze przepisy nie pomogą, jeśli nie będą w praktyce zachowywane [...], nic nie pomogą. Lepiej mieć mniej przepisów, lecz je dobrze zachowywać”⁴⁵.

---

⁴¹ List J. Matulewicza do J. Vaitkevičiusa, 6 lutego 1910, ELit. Na nadzwyczajnej kapitule generalnej obradującej w latach 1969 i 1970, zgodnie z życzeniem najwyższej władzy Kościoła, dokonano podziału zmodyfikowanych ustaw Zgromadzenia na dwie części, czyli *Konstytucje*, które mają obejmować jedynie normy podstawowe i trwałe, oraz *Dyrektorium*, zawierające przepisy bardziej szczegółowe, z natury swej zmienne, to jest domagające się przystosowania do warunków epoki.

⁴² Matulaitis-Matulevičius, *Mintys...*, 18 października 1910.

⁴³ Tamże.

⁴⁴ Matulewicz, MS, fasc. XXV, nr 464, kartka 5.

⁴⁵ Matulaitis-Matulevičius, *Mintys...*, 18 października 1910.

Takiej własnej metody używał Reformator w opracowywaniu *Instrukcji*. Przede wszystkim kierował swe oczy do Boga. Następnie dogłębnie badał naukę Kościoła minionych wieków, historię własnego Zgromadzenia i innych zakonów, różne dokumenty, autorów traktujących o sprawach zakonnych, zapytywał o praktykę i doświadczenie innych zakonników i rozmawiał z osobami kompetentnymi⁴⁶.

Z powodu licznych zajęć w Petersburgu Reformator mógł przygotować do ułożenia *Instrukcji* tylko wstępne sprawy⁴⁷. Zacząty tam jego *Dziennik duchowy* w dużej mierze trzeba potraktować jako materiał do *Instrukcji*⁴⁸. Właściwie z wielką troskliwością, bezzwłocznie zabrał się do pisania *Instrukcji*, skoro tylko przybył do Fryburga Szwajcarskiego. Świadczy o tym cały jego *Dziennik*. O tym ciągle jest mowa w postanowieniach z rekolekcji: „starać się o napisanie *Instrukcji*” (7 września 1911). I dalej: „Z większym zaangażowaniem pisać *Instrukcje*” (3 lutego 1912). Tak samo po rocznych rekolekcjach w roku 1913. Z podobnym wysiłkiem oddawał się tej pracy przy końcu tego i na początku następnego roku⁴⁹. Dnia 23 lutego 1914 r. czytamy w *Dzienniku*: „[...] byłem bardzo pochłonięty różnymi sprawami i pracami, a zwłaszcza układaniem *Instrukcji*. Wszystkie moje myśli, nawet podczas rozmyślenia, zwracały się najczęściej ku *Instrukcjom*. Niemal każdą dobrą myśl, oświecenie czy natchnienie, jakie mi przyszło, umieściłem w *Instrukcjach*. Dzięki najlepszemu Bogu udało się dużo zrobić. Bogu dzięki za wszystko. Niech wszystko obraca się na większą Jego chwałę”⁵⁰.

⁴⁶ Matulaitis, *Kelionė...*, s. 15; por. Matulaitis, *Manuscripta*, s. 464, kartka 4.

⁴⁷ Por. Matulaitis-Matulevičius, *Mintys...*, 27 listopada 1910.

⁴⁸ Napisał po litewsku pod tytułem: *Mintys, apšvietimai, įkvėpimai ir pasiketinimai*. Po łacinie tytuł brzmi: *Reflexiones, illuminationes, inspirationes et proposta*, czyli *Refleksje, oświecenia, natchnienia i postanowienia*. Por. J. Matulewicz, *Dziennik duchowy*, Wyd. Księży Marianów, Warszawa 1988 (przyp. red.).

⁴⁹ List J. Matulewicza do F. Kudirki, 6 lutego 1914, nr 2.

⁵⁰ Matulaitis-Matulevičius, *Mintys...*, 23 lutego 1914.

Po trzech latach (1911-1914) bardzo intensywnej pracy wiele instrukcji miał już opracowanych: ogólne⁵¹, odnoszące się do ćwiczeń pobożnych⁵² oraz do życia i obowiązków zakonnych⁵³. Napisane *Instrukcje* poddawał krytyce podwładnych i prosił o ich uwagi⁵⁴, a następnie troskliwie starał się wprowadzać je w życie. „Starajcie się [...], pisze do współbraci w Chicago, czytać ze współbraćmi *Instrukcje* i stosować je w życiu; tak będzie się kształtował duch”⁵⁵.

Chociaż w Warszawie (1914-1918) był zasypany różnymi sprawami, jednak napisał pewne instrukcje⁵⁶. Gotowy był kontynuować tę pracę na Litwie, ale na przeszkodzie stanęły nowe obowiązki biskupie⁵⁷. Lecz kapituła generalna w Gdańsku w roku 1923 postanowiła na wniosek

⁵¹ *Idea generalis et spiritus Congregationis (Misja ogólna i charakter Zgromadzenia)*, Mariampol 1921 (także w języku litewskim); *De nationum relationibus (O stosunkach między różnymi narodowościami)*, msp, AMG, *Instrukcje*, nr 2. *Instrukcje* już całościowo opracowane wydano po łacinie za generalatu o. S. Škutansa: *Instrukcje Congregationis Clericorum Regularium Marianorum*, Romae 1959.

⁵² *Rekolekcje miesięczne (Miesięczny dzień skupienia – w wydaniu z 1959 r. rozdz. IX); O spowiedzi (w wydaniu z 1959 r. rozdz. XI); O pożytecznym korzystaniu z kierownictwa duchowego (w wydaniu z 1959 r. rozdz. XIII); O konferencji duchowej (w wydaniu z 1959 r. rozdz. XIV); O sposobie i owocach ze słuchania konferencji duchowej (w wydaniu z 1959 r. rozdz. XV); Przedmiot ogólnego rachunku sumienia (w wydaniu z 1959 r. rozdz. VI); Wygląd sposobu rachunku sumienia szczegółowego (w wydaniu z 1959 r. rozdz. VII); Pobożne praktyki i nabożeństwa dowolne (w wydaniu z 1959 r. rozdz. XVI).*

⁵³ *O umartwieniach (w wydaniu z 1959 r. rozdz. XVII); O uświęceniu codziennych czynności (w wydaniu z 1959 r. rozdz. XX); O upomnieniu braterskim, czujności i ujawnianiu wad (w wydaniu z 1959 r. rozdz. XXV); O miesięcznym sprawozdaniu z życia zewnętrznego (w wydaniu z 1959 r. rozdz. XXVI); O rekreacji (w wydaniu z 1959 r. rozdz. XXVIII); Przepisy dla kierownika duchowego (w wydaniu z 1959 r. rozdz. XIX); Przepisy dla monitora ogólnego (w wydaniu z 1959 r. rozdz. XXX); różne obowiązki współbraci: wizytatora, bibliotekarza, ekscytatora, furtiana, kucharza, szatniarza (w wydaniu z 1959 r. rozdz. od XLI-XLVI).*

⁵⁴ *Protocollum sessionis I*, CGG; *Decreta*, CGG, nr 37; List J. Matulewicza do P. Būčysa, 31 stycznia 1924.

⁵⁵ List J. Matulewicza do J. Kazakasa, 9 kwietnia 1914, nr 3.

⁵⁶ *O rachunku sumienia (w wydaniu z 1959 r. rozdz. V); O sposobie rozmyślenia (w wydaniu z 1959 r. rozdz. III); O rozmowie z kandydatami (w wydaniu z 1959 r. rozdz. XXXIII); O sposobie pobożnego wstawania i pójścia spać (w wydaniu z 1959 r. rozdz. XVIII i XIX)*; por. List J. Matulewicza do L. Kulvetisa, 21 września 1918, nr 5; październik 1918, nr 8.

⁵⁷ Matulaitis-Matulevičius, *Vilniaus dienoraštis*, s. 3.

Reformatora: „Wszyscy profesii są zobowiązani jak najszybciej przysłać czcigodnemu ojcu Generalowi swoje spostrzeżenia i inne pożyteczne materiały, ażeby można było łatwiej sporządzić *Instrukcje*”⁵⁸. Na początku zaś następnego roku, gdy tylko ukończono nowe *Konstytucje*, Matulewicz opracował niektóre nowe instrukcje⁵⁹. Przełożony Generalny zamierzał w Rzymie, po zrezygnowaniu z urzędu biskupiego, dzieło to wykończyć i ostatecznie wygładzić sporządzone *Instrukcje*⁶⁰. Miał nadzieję, że w ten sposób bardziej się przyczyni do jedności formacji⁶¹. Jednak wykończeniu tego dzieła przeszkodziły obowiązki wizytatora apostołskiego i przedwczesna śmierć. Pozostawił jednak 52 dwie instrukcje już opracowane, a większość z nich była dokładnie poprawiona⁶². Oprócz tego instrukcje o misji ogólnej i charakterze Zgromadzenia były wydrukowane w dwóch językach⁶³.

Przyglądając się uważniej *Instrukcjom*, stają się jasne ich wyróżniające cechy. Przede wszystkim są uporządkowane, nie są górnolotnie brzmiącymi frazesami i zarazem nie wchodzą w szczegóły. Im bardziej są zwarte, tym bardziej przyciągają myśl i tym łatwiej wprowadzić je

⁵⁸ *Decreta*, CGG, nr 37. Ponadto w protokóle I-ej sesji jest napisane: „Czcigodny ojciec General będzie się starał w najbliższym roku przygotować najpotrzebniejsze instrukcje: *Misja ogólna, O uświęceniu codziennych czynności, O przełożonym, O kierowniku duchowym, O spowiedzi i rozmyślanii*”. Ale zauważ dobrze: tu jest mowa o definitywnym ukończeniu tych instrukcji albo o oddaniu ich do druku, bo one już wcześniej zostały przygotowane. Zob. protokół z sesji I; Świadczenia ustne o. W. Mrocza i o. M. Wiśniewskiego, 4 czerwca 1958.

⁵⁹ *Sprawozdanie roczne składane przez przełożonego generalnego i jego radnych*, AMG, *Instrukciones*, nr 48; *Sprawozdanie roczne o stanie domu składane przez przełożonego generalnego i jego radnych*, tamże, nr 49; *Instrukcja dla wizytatorów*, tamże, nr 45; Listy J. Matulewicza do Bronikowskiego, 30 stycznia 1924, nr 17; 25 lutego 1924, nr 18; do Warszawskiego, 13 marca 1924, nr 20; do P. Būčysa, 26 stycznia 1924, nr 33; 31 stycznia 1924, nr 35; 22 lutego 1924, nr 38; 31 marca 1924, nr 41.

⁶⁰ J. Matulewicz do Būčysa, 18 sierpnia 1924, nr 61; do Matulaitisa, 20 września 1924, nr 5; J. Matulaitis, *Vilniaus dienoraštis*, 21-30 sierpnia 1925.

⁶¹ J. Matulewicz do Būčysa, 27 października 1925, nr 66.

⁶² AMG, *Instrukciones*; Matulewicz, *Manuscripta*, XX, nr 369-370, 379, 380, 398; XXV, 453 itd.

⁶³ Marijampolė 1921. Wszystkie *Instrukcje* zostały wydrukowane częściowo po łacinie, częściowo po litewsku J. Matulevičius-Matulewicz, *Instrukcijos bei nurodymai N. Pr. Šv. P. Marijos arba Marijonų Vienuolijai*, Marijampolė 1928, s. 1-581.

w czyn. Są kompletne. Nie pomijają spraw istotnych i tych, które dotyczą celu. Wskazują wszystkie środki pomagające łatwiej i pewniej osiągnąć cel. Stąd dzieła wykonywane przez współpraci są bardziej owocne. Są jasne, bo unikają dwuznaczności i niepewności. Są dokładne: zajęcia, zobowiązania, bezpośrednia ważność i pożytek nie są przesadzone i nie nakładają ponad miarę kar. Są praktyczne, bo wzięto je z doświadczenia własnego Autora i innych oraz są wypróbowane w praktyce, poddane pod osąd i uwagi współpraci⁶⁴.

Dominująca ocena *Instrukcji* pozostanie zawsze pozytywna. Są napisane, tak jak *Konstytucje*, w formie zachęcającej i stymulującej.

---

⁶⁴ Por. Matulewicz, MS, XXV, nr 464: *De componendis Instructionibus*.